

Bakgrunden till, och användningen av, texter för utforskande samtal

Av Bengt-Åke Wennberg

Många filosofer, tänkare och forskare har utgått från behovet av samordning genom yttre styrning. De har därför formulerat sig **som om** de strukturer, språkbruk, maktförhållanden som de observerat har varit bestämmande för hur de aktuella individerna har agerat enskilt eller samfällt.

Maktstrukturer, principer för organisering, regleringar och olika styrsystem riktade mot individen har därmed fått stor betydelse. När det inte blivit som man förväntat sig har man lagt stor vikt vid "ledarskapet".

Man har numera kommit till insikt om att de strukturer och andra sociala förhållanden man kan observera – inklusive ledarskapet – inte enkelt kan beskrivas som en orsakverkan relation. Vad som sker är en konsekvens av vad individerna var för sig väljer att göra inom ramen för det sociala samspelssystem som skapas. Många olika självständiga val konstituerar en samhandling. Samhandlingen är en systemeffekt. De strukturer och maktförhållanden som observeras kan därför sällan analyseras i termer av orsak-verkan.

De åtgärder som fungerat i en situation behöver inte heller fungera i en annan. Varje situation måste analyseras för sig. Den fråga vi då alla ställs inför är; hur skall vi välja att handla för att vårt eget agerande skall bidra till en samhandling som blir något gott och inte något oönskat. Vad behöver vi veta och hur skall vi resonera?

Samhandlingen är ett kollektivt fenomen. Den formas som en följd av deltagarnas föreställningar om situationen och varandra. Föreställningarna skapas i sin tur av de kommunikativa aktiviteter – det vill säga normer, texter, samtal, överläggningar och möten som pågår. Det har då visat sig att de dialoger som kan föras i sådana sammanhang kraftigt begränsas av det språkbruk och resonemang vi vanemässigt lärt oss använda.

Språket är ett utmärkt verktyg, men när frågeställningarna är mångdimensionella och omfattande och argumenten hämtas från olika samspelssystem så räcker det inte till. Många resonemang bygger då på **reduktioner** – det vill säga kraftiga förenklingar – av komplicerade och komplexa skeenden. De resonemang som används blir då ytliga och förenklade och ger en ofullständig insikt i hur det faktiska samspelssystemet i det enskilda fallet fungerar. Förr eller senare uppstår då en kris i vilken man inte längre förstår varandra.

Förenklignarna kan preliminärt duga under en tid av stabilitet men de blir ofta otillräckliga i tider då berörda personer, grupper och samhällen drabbas av stora förändringar eller tar i bruk nya upptäckter eller kunskaper. Hur rättvisande språkbruket då kan bli beror av hur språkbruket löpande kan ändras. Det vill säga hur deltagarna förmår att ge orden och metaforerna nya konnotationer.

Vi har upptäckt att de i dag använda komplexitetsreduktionerna leder de samtalande vilse både i makro- och mikro-världen. Vår uppgift blir då att bidra till att de samtalande inom sina respektive sociala kontexter och utifrån egna erfarenheter skapar ett mer pregnant och relevant språk som är mer realistiskt och bättre avpassat för vad som i vår tid behöver göras. Först med hjälp av sådana samtal kan de i systemet inblandade personerna gemensamt generera de samhandlingar som leder till något för dem önskvärt.

Ett sådant språkbruk innefattar alltid de egna erfarenheterna av att verka i det aktuella sociala systemet. I samtalet måste man därför "avslöja" egna och privata ståndpunkter och resonemang så tydligt om möjligt. Filosofen Foucault kallade detta för "parrhesia" – fearless speech.

Ett sätt att komma till tals om frågorna och finna det nya ordbruket är att i samtal och i samtalsgrupper i olika samtalsforum reflektera över de texter vi här producerat.